

ปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย: ทฤษฎีฐานราก จากข้าราชการของกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

OPERATIONAL PROBLEMS OF AGRICULTURAL COOPERATIVES IN THAILAND: A GROUNDED THEORY DEVELOPED FROM GOVERNMENT OFFICIALS IN COOPERATIVE PROMOTION DEPARTMENT AND COOPERATIVE AUDITING DEPARTMENT

ประสพชัย พสุนนท์*

Prasopchai Pasunon*

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Faculty of Management Science, Silpakorn University.

*Corresponding author, E-mail: prasopchai@ms.su.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากของปัญหาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีจากมุมมองของข้าราชการของกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเชิงทฤษฎีแบบเจาะจงและแบบสโนว์บอล โดยกำหนดคุณสมบัติเป็นข้าราชการของทั้ง 2 กรมที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญต่อปัญหาสหกรณ์การเกษตรและมีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 20 ปี จำนวน 15 คน เก็บรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก การสังเกตและจดบันทึกและการศึกษาเอกสาร ผลการวิจัยพบปัญหา 5 ด้าน คือ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านการจัดการปัญหาจากภาครัฐ ปัญหาที่เป็นผลกระทบจากการเมือง และปัญหาด้านกฎหมาย ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎีและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติที่ได้จากการวิจัยไว้ในตอนท้ายของบทความ

คำสำคัญ: ปัญหาสหกรณ์การเกษตร ทฤษฎีฐานราก

Abstract

An objective of this research was to form grounded theory about operational problems of agricultural cooperative in Thailand. The research was a qualitative study in order to obtain a theoretical conclusion in view of officers who worked in Cooperative Promotion Department and Cooperative Auditing Department. The researcher theoretically used Snowball Sampling and Purposive Sampling techniques to find key informants. They were 15 officers within the mentioned two departments, expert in agricultural cooperative problems and not less than 20 years of work experience. The researcher collected data by in-depth interview, observation, taking notes, and documentary study. According to the result, there were 5 discovered dimensions of problems: personnel problem, management problem, problem

from government, problem from impact of political issue, and legal issue. The researcher gave both theoretical suggestion and practical suggestion from the study at the end of this article.

Keywords: Problems of Agricultural Cooperative, Grounded Theory

บทนำ

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ ของทุกปี ถูกกำหนดให้เป็น “วันสหกรณ์แห่งชาติ” ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2527 เนื่องจากพระราชวรรังสรรค์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระบิดาแห่งสหกรณ์ไทย ได้ทรงจัดตั้งสหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้ ณ ต.วัดจันทร์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก ได้เป็นผลสำเร็จ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459 โดยทรงเป็นนายทะเบียนสหกรณ์ [1] กิจการสหกรณ์เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ และในปี พ.ศ. 2559 จะครบรอบ 100 ปีการสหกรณ์ไทย

ในปี ค.ศ. 2012 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีสากลแห่งสหกรณ์ และเนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปี การสหกรณ์ไทย มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2555 เรื่อง การส่งเสริมและสนับสนุนให้สหกรณ์เป็นวาระแห่งชาติในโอกาสทศวรรษครบ 100 ปีของการสหกรณ์ไทย โดยมี 5 ยุทธศาสตร์ในการดำเนินการ คือ 1) สร้างและพัฒนาการเรียนรู้ และทักษะการสหกรณ์สู่วิถีชีวิตประชาชนในชาติ 2) สนับสนุนและพัฒนารวมกลุ่มของประชาชนด้วยวิธีการสหกรณ์ให้เป็นฐานรากสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 3) เพิ่มศักยภาพการเชื่อมโยงเครือข่ายระบบการผลิตการตลาด และการเงินของสหกรณ์ 4) สนับสนุนแผนพัฒนาการสหกรณ์ให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของขบวนการสหกรณ์ และ 5) ปฏิรูปโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐขบวนการสหกรณ์และปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์ให้เอื้อต่อการพัฒนา [2] ปัจจุบัน ประเทศไทยมีสหกรณ์

ทั้งสิ้น 7,837 แห่ง มีสมาชิกประมาณ 10,563,375 คน มีสินทรัพย์ประมาณ 2.2 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 18.95 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ [3]

ประเภทของสหกรณ์ในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1) สหกรณ์ภาคการเกษตร มี 3 ประเภท คือ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง และสหกรณ์นิคม และ 2) สหกรณ์นอกภาคการเกษตร มี 4 ประเภท คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน สหกรณ์ร้านค้า และสหกรณ์บริการ สำหรับสหกรณ์ที่มีจำนวนมากที่สุด คือ สหกรณ์การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 54.24 ของสหกรณ์ทั้งหมด มีจำนวนสมาชิกประมาณ 6,116,121 คน [3] การพัฒนาให้สหกรณ์การเกษตรมีความเข้มแข็งและเติบโตได้อย่างยั่งยืน ย่อมจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม นอกจากนี้ การพัฒนาสหกรณ์การเกษตรมีความเจริญก้าวหน้าจะเป็นกลไกหนึ่งในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการดูแลความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้มีความมั่นคงในชีวิต ทั้งนี้ เห็นได้ชัดว่าเกษตรกรมักถูกละเลยขาดการเอาใจใส่ และถูกเอาเปรียบโดยการแข่งขันที่ไม่เท่าเทียมของระบบทุนนิยม วิธีการสหกรณ์จึงเป็นวิธีการในการช่วยให้ความเป็นอยู่ของเกษตรกร ซึ่งก็คือ สมาชิกสหกรณ์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ตารางที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของสหกรณ์การเกษตร ระหว่างปี พ.ศ. 2544 – 2554 [3]

ปี พ.ศ.	จำนวนสหกรณ์	อัตราการเติบโต จำนวนสหกรณ์	จำนวนสมาชิก	จำนวนสหกรณ์ ที่ได้รับการจัดตั้ง	จำนวนสหกรณ์ ที่เลิกสหกรณ์
2544	3,239	-3.89	N/A	N/A	N/A
2545	3,419	5.56	5,095,554	N/A	N/A
2546	3,748	9.62	5,340,436	N/A	N/A
2547	3,787	1.04	5,419,250	N/A	N/A
2548	3,945	4.17	5,654,384	170	164
2549	3,958	0.33	5,697,773	150	142
2550	3,993	0.88	5,869,178	56	153
2551	3,885	-2.70	5,995,263	53	92
2552	3,854	-0.80	6,079,005	59	70
2553	3,850	-0.10	5,968,358	87	161
2554	3,777	-1.90	6,116,121	N/A	N/A

จากการสรุปข้อมูลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของสหกรณ์การเกษตร ตั้งแต่ 1 เมษายน พ.ศ. 2553 ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2554 พบว่าผลการดำเนินงานธุรกิจมีมูลค่า 256,153.47 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้า 40,800.38 ล้านบาท และมีเงินทุน 96,007.55 ล้านบาท [4] และเมื่อตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นระหว่างปี พ.ศ. 2544-2554 แสดงดังตารางที่ 1

การทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการดำเนินการสหกรณ์การเกษตรที่ผ่านมาพบดังนี้

Laidlaw [5] กล่าวถึง ปัญหาในการส่งเสริมสหกรณ์ไว้ 6 ประการ คือ 1) การส่งเสริมสหกรณ์มีลักษณะเป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ 2) ความสำเร็จของสหกรณ์ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของสมาชิก 3) การถูกคัดค้านหรือต่อต้านของเกษตรกร 4) ปัญหาจากกฎหมายและการบริหาร 5) ปัญหาด้านการเงินหรือแหล่งทุน และ 6) ความเสียหายของบุคลากรสหกรณ์

เกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา [6] วิเคราะห์ถึงปัญหาของสหกรณ์การเกษตรไว้ 7 ประการ คือ 1) ขาดเงินทุน 2) ความผันผวนทางการเมือง 3) สหกรณ์ถูกจัดตั้งขึ้นมาโดยมิได้เกิดจากการดิ้นรนของบุคลากรท้องถิ่นหรือชุมชน 4) สมาชิกขาดความรู้ความสามารถในวิธีการสหกรณ์ 5) สหกรณ์ไม่สามารถดำเนินธุรกิจได้ครบวงจร 6 การจัดการขาดประสิทธิภาพ และ 7) กฎหมายสหกรณ์ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐควบคุมสหกรณ์จนเกินไป

จุฑาทิพย์ ภักธราวัต และคณะ [7] พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานสหกรณ์ คือ 1) การขาดแคลนทุนดำเนินงานและวัสดุอุปกรณ์ 2) ทำเลที่ตั้งไม่เหมาะสม 3) การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพ 4) การขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิก 5) ความไม่พร้อมและขาดศักยภาพของคณะกรรมการสหกรณ์ และ 6) ฝ่ายจัดการขาดทักษะและความรู้ในการดำเนินงานทางธุรกิจ

ประเสริฐ จรรยาสุภาพ และรัตนา โพธิ์สุวรรณ [8] พบปัญหาของการดำเนินงานสหกรณ์

2 ด้าน คือ 1) ด้านโครงสร้างองค์การ คือ 1.1) โครงสร้างภายใน เช่น สมาชิกขาดการมีส่วนร่วมและความรู้สึกการเป็นเจ้าของ การเลือกคณะกรรมการบริหารที่ไม่มีศักยภาพการบริหาร เป็นต้น และ 1.2) โครงสร้างภายนอก ในประเด็นการขาดความเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อสร้างอำนาจการต่อรอง และ 2) ด้านประสิทธิภาพการจัดการ โดยเฉพาะการขาดการวางแผน การควบคุมการประเมินผล และการพัฒนาบุคลากร

ดวงพร หัชชวณิช และบัญชา ชลาภิรมย์ [9] กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาสหกรณ์ ดังนี้ 1) สหกรณ์ในแต่ละระดับขาดความเชื่อมโยงกัน 2) คณะกรรมการและฝ่ายจัดการขาดทักษะการบริหาร 3) การให้บริการไม่มีความหลากหลาย ไม่สามารถดำเนินธุรกิจได้ครบวงจร 4) กฎหมายสหกรณ์ไม่เอื้อต่อการพัฒนาสหกรณ์ทุกประเภท 5) ขาดแหล่งทุนที่แท้จริงของสหกรณ์ แม้จะมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) 6) การดูแลโดยบุคลากรของภาครัฐไม่ทั่วถึง 7) ขาดการให้ความรู้ในตอนแรกตั้งสหกรณ์ 8) ขาดบุคลากรมืออาชีพในการจัดการ และ 9) ไม่มีหน่วยงานในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศของสหกรณ์ให้เป็นระบบเดียวกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้กิจการสหกรณ์มีความเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับ แต่ปัญหาต่างๆ แม้จะผ่านมาหลายสิบปีก็ยังคงอยู่ และนับวันหากไม่ได้รับการดูแลก็จะกระทบเป็นวงกว้าง ข้อเขียนของวสิษฐ เดชกุศลชร [10] เกี่ยวกับสหกรณ์การเกษตรเป็นพิษ โดยกล่าวถึงกรณีผู้แทนสมาชิกสหกรณ์การเกษตรแม่เปิน อ.แม่เปิน จ.นครสวรรค์ ร้องเรียนต่อกระทรวงยุติธรรม โดยมีมูลค่าความเสียหายกว่า 100 ล้านบาท ส่งผลกระทบต่อสมาชิก 1,209 คน ในตอนท้ายของข้อเขียนได้เรียกร้องต่อกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงและใกล้ชิดกับ

สหกรณ์ในการเอาใจใส่ต่อปัญหาสหกรณ์ ดังนั้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรในมุมมองของข้าราชการระดับสูงของทั้ง 2 กรม จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจและควรที่จะได้หยิบยกขึ้นมาวิเคราะห์ ในโอกาสที่การสหกรณ์แห่งประเทศไทย ได้ดำเนินการมาครบ 100 ปี ในปี พ.ศ. 2559

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้รับการจัดตั้งครบ 40 ปี (สถาปนาเมื่อ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2515) มีพันธกิจหลัก 7 ประการ ดังนี้ 1) ยกระดับคุณภาพและขยายการให้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของสหกรณ์กลุ่มเกษตรกร และประชาชนทั่วไป 2) ขยายเครือข่ายความร่วมมือและการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภายในประเทศและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาระบบสหกรณ์ 3) เร่งรัดการจัดที่ดินและส่งเสริมอาชีพในเขตนิคมสหกรณ์ 4) ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างจิตสำนึกความเป็นสหกรณ์ และการมีส่วนร่วม 5) ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางด้านการบริหารจัดการ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งในระบบสหกรณ์ 6) สนับสนุนและคุ้มครองสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรในการดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใต้หลักการสหกรณ์สากล และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ 7) ปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐและบุคลากรให้เอื้อต่อการส่งเสริมและพัฒนา ระบบสหกรณ์ [11] ส่วนพันธกิจของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ มี 7 ประการเช่นกัน ประกอบด้วย 1) ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร 2) พัฒนาระบบบัญชีและการสอบบัญชีให้เป็นไปตามมาตรฐานและสอดคล้องกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร 3) พัฒนาระบบการกำกับดูแลผู้สอบบัญชีและสหกรณ์ที่สอบบัญชีโดยผู้สอบบัญชีภาคเอกชน 4) พัฒนาระบบการตรวจสอบกิจการ

และสมรรถนะของผู้ตรวจสอบกิจการ 5) ให้คำปรึกษาแนะนำและพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการเงินการบัญชีแก่คณะกรรมการและฝ่ายจัดการของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร 6) พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและรายงานภาวะเศรษฐกิจทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร 7) เสริมสร้างความรู้และส่งเสริมการจัดทำบัญชีแก่สมาชิกสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพ วิชากิจชุมชน กลุ่มเป้าหมายตามโครงการพระราชดำริ เกษตรกรและประชาชนกลุ่มเป้าหมาย [12] โดยได้รับการสถาปนาเมื่อ 12 มีนาคม พ.ศ. 2495 ได้ดำเนินการตามพันธกิจกว่า 60 ปี

ระเบียบวิธีทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างทฤษฎีที่ได้มาจากข้อมูลที่ศึกษา ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีสาระสำคัญเฉพาะกรณี (Substantive Theory) ถือกำเนิดจากนักสังคมวิทยา 2 คน คือ Barney G. Glaser และ Anselm L. Strauss ในปี ค.ศ. 1967 จากผลงานหนังสือ เรื่อง The Discovery of Grounded Theory โดยแสดงแนวทางการค้นหาแนวคิด หรือตัวแปร หรือสมมติฐานจากข้อมูลภาคสนามเพื่อนำเสนอเป็นทฤษฎีใหม่ และเป็นการวิเคราะห์ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อย่างเป็นระบบ มีตรรกะในตัวเอง และสามารถอธิบายทฤษฎีที่เป็นนามธรรมของกระบวนการทางสังคม [13] พัฒนาการของระเบียบวิธีทฤษฎีฐานรากมีมาเป็นลำดับกล่าวโดยสรุปคือ Strauss and Corbin [14] ได้ปรับวิธีการใหม่โดยพิจารณาในประเด็นการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การให้ความสำคัญกับความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ในขณะที่ Glaser [15] ยังมั่นคงต่อหลักการแรกเริ่ม ส่วน Charmaz [16] นำเสนอระเบียบวิธีทฤษฎีฐานรากภายใต้กระบวนการตีความนิยม (Interpretivism) และการสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) มีการเชื่อมโยง

เชิงสาเหตุอย่างเป็นระบบเพื่ออธิบายและทำนายถึงปรากฏการณ์ที่ถูกศึกษา

ผู้วิจัยมีความสนใจใช้วิธีวิทยาการวิจัยด้วยทฤษฎีฐานราก เพื่อทำความเข้าใจถึงทัศนะของข้าราชการในกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 20 ปี ในการบริหารจัดการกับปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย เนื่องจากเป็นผู้คลุกคลีและเห็นพัฒนาการของกิจการสหกรณ์ เห็นถึงปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ตลอดจนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จผลจากการวิจัยจะทำให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ ตลอดจนได้เห็นมุมมองข้าราชการผู้มากประสบการณ์ทั้ง 2 กรมต่อการกำหนดปัญหาสหกรณ์การเกษตรตลอดระยะเวลาในการทำงานด้านสหกรณ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากของปัญหาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย จากมุมมองของข้าราชการระดับสูงในกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อใช้ในการทำความเข้าใจต่อปัญหา และนำเสนอแนะเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติไปใช้ในการกำหนดนโยบาย แผนกลยุทธ์ หรือแผนปฏิบัติงานในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีวิทยาการทฤษฎีฐานราก ผู้วิจัยใช้กระบวนการตีความนิยมและการสร้างสรรค์นิยมตามแนวทางของ Charmaz [16] เพื่อให้เกิดความรู้หรือทฤษฎีใหม่จากมุมมองของข้าราชการที่มี

ประสบการณ์ในการบริหารจัดการสหกรณ์ในประเทศไทย เป็นไปตามบริบทชีวิตจริงตามธรรมชาติ นอกจากนี้ ทฤษฎีแบบฐานรากยังเหมาะในการทำความเข้าใจในมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ตนเองมีความรู้ความเชี่ยวชาญ สามารถประยุกต์ข้อมูลเพื่อนาคัดและนำไปสู่การสร้างทฤษฎีจากข้อมูลเหล่านั้นได้ [14]

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงปัญหาในการดำเนินงานสหกรณ์ในประเทศไทย โดยเน้นเฉพาะสหกรณ์การเกษตรผ่านการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักการและวิธีการสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตรปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านมาในแง่มุมต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาในหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่ในการดูแลสหกรณ์ คือ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย โดยเป็นข้าราชการระดับสูงของทั้ง 2 กรม

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ คือ เดือนพฤศจิกายนและธันวาคม พ.ศ. 2555

ผู้ให้ข้อมูลหลักและการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก บุคคล และพื้นที่ในการการวิจัย เพื่อทำความเข้าใจถึงปัญหาในการดำเนินงานสหกรณ์ในประเทศไทย ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) ภายใต้หลักการ คือ เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่สอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนั้น จึงเลือกเก็บข้อมูลจากข้าราชการที่มีประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับสหกรณ์การเกษตรไม่น้อยกว่า 20 ปี ทั้งนี้ บุคคลเหล่านั้นมีความรู้ความเข้าใจ และเชี่ยวชาญในกิจการสหกรณ์

สามารถให้ข้อมูลเชิงลึก (In-depth Interview) และแสดงการมีส่วนร่วมในการให้มุมมองต่อปัญหาของสหกรณ์การเกษตร (Participant) ได้อย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถสร้างทฤษฎีที่ต้องการศึกษา [17]

ผู้ให้ข้อมูลหลักและตัวอย่างเชิงทฤษฎี คือ ข้าราชการในกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เนื่องจากเป็นหน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่มีหน้าที่โดยตรงตามกฎหมายในการรับผิดชอบในการดำเนินงานของสหกรณ์ ผู้วิจัยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับการเลือกตัวอย่างแบบสโนว์บอล (Snowball Sampling) [18] กล่าวคือ ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นข้าราชการที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสหกรณ์มาไม่ต่ำกว่า 20 ปี และมีความรู้ความเชี่ยวชาญในกิจการสหกรณ์เป็นอย่างดีทราบถึงปัญหาของสหกรณ์การเกษตร และได้ขอความร่วมมือในการประสานงานเพื่อเข้าไปเก็บข้อมูลการวิจัย

ภายหลังเมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างบางท่าน ได้แนะนำและประสานงานให้สัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างคนอื่นๆ โดยได้เก็บข้อมูลทั้งหมด 15 คน ประกอบด้วย อดีตอธิบดี รองอธิบดี ผู้เชี่ยวชาญประจำกรม ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการกลุ่ม นักวิชาการชำนาญการพิเศษ และสหกรณ์จังหวัด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่สำคัญในการวิจัย คือ ตัวผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและครบถ้วน ดังนั้น ผู้วิจัยต้องมีความไวต่อทฤษฎี (Theoretical Sensitivity) โดยผู้วิจัยได้เตรียมตัวในส่วนของความรู้ด้วยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ผู้วิจัยได้เตรียมแนวคำถามในการวิจัยที่สร้างจากกรอบแนวคิดและทฤษฎีโดยใช้คำถามปลายเปิด โดยประเด็นที่ถามเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรคในมิติต่างๆ รวมไปถึงการเข้าร่วม

สังเกตในการดำเนินงานสหกรณ์และพูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เตรียมเครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ ได้แก่ ไอแพด (Ipad) และไอโฟน (Iphone) สมุดจด ปากกา สำหรับการทำวิจัยภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยและเก็บข้อมูล 3 วิธีการ คือ 1) การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 คน เพื่อนำข้อมูลไปสร้างทฤษฎีฐานราก [19] โดยผู้วิจัยเป็นผู้มีบทบาทหลักในการเก็บข้อมูลด้วยแนวคำถามการสัมภาษณ์ (Interview Guide) 2) การสังเกตและจดบันทึก (Observation and Field-note) ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาข้อมูลด้วยการสังเกต โดยเลือกใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้รับการอนุญาตให้บันทึกเสียงการสนทนาด้วยไอแพดและไอโฟนทุกครั้ง โดยให้ความสำคัญกับน้ำเสียงและคำพูดประกอบการสังเกตท่าทางและมีการจดบันทึกในประเด็นสำคัญระหว่างการสัมภาษณ์ที่จำเป็นต่อการสร้างทฤษฎีโดยพยายามจัดการข้อมูลในรูปแบบแนวคิดและโครงสร้างต่างๆ และ 3) การศึกษาเอกสาร (Document Analysis) เป็นการเตรียมตัวทั้งก่อนและระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลรวมถึงภายหลังที่เก็บข้อมูลแล้ว เป็นการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจากหลายแหล่ง (Theoretical Triangulation) และบางครั้งกลุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎีซึ่งเป็นข้าราชการระดับสูงได้มอบเอกสารที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

จริยธรรมในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และเป็นการมองถึงปัญหาในการดำเนินการขององค์การที่มีความสำคัญต่อเกษตรกร ผู้วิจัยตระหนักถึงความอ่อนไหวและจริยธรรม จึงให้ความสำคัญต่อขั้นตอนและกระบวนการวิจัย โดยได้แจ้งและอนุญาตต่อผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎีให้ทราบถึง

วัตถุประสงค์ก่อนสัมภาษณ์ พร้อมทั้งได้มีการนัดหมายวันเวลาก่อนสัมภาษณ์ โดยได้ขอให้ต้นสังกัด คือ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้ออกหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อสัมภาษณ์เมื่อนัดหมายวันเวลาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นข้าราชการระดับสูงและอาจมีผลกระทบได้ ผู้วิจัยจึงไม่สามารถเปิดเผยรายนามของผู้ให้สัมภาษณ์ได้

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยไม่กดดันผู้ให้ข้อมูลหลักโดยพยายามสัมภาษณ์อย่างผ่อนคลายและพร้อมสัมภาษณ์ใหม่เพิ่มเติม ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลหลักมีราชการด่วน การสัมภาษณ์เป็นรูปแบบการถามความเห็นเชิงวิชาการ มีการอภิปราย สอดแทรกการแสดงความคิดเห็นโดยหลีกเลี่ยงประเด็นที่เกี่ยวกับผลประโยชน์และการเมืองทั้งในและนอกหน่วยงาน ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นโดยอิสระผู้วิจัยเคร่งครัดต่อหลักการ 5 ประการ ตามแนวทางของเจษฎา นกน้อย [20] คือ 1) เคารพความเป็นส่วนตัว 2) รักษาความลับ 3) ความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย 4) การอธิบายโครงการวิจัยต่อผู้ให้ข้อมูล และ 5) ผลประโยชน์ การแลกเปลี่ยนและการแบ่งปัน

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิจัย

การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อยืนยันว่าข้อมูลที่ได้นั้นถูกต้องหรือไม่ โดยพิจารณาจากช่วงเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกัน และใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) โดยมีผู้ช่วยวิจัยเพื่อเปรียบเทียบข้อมูลให้แน่ใจว่าเหมือนหรือต่างกันหรือไม่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังให้ความสำคัญกับการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theoretical Triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง จากนั้นพยายามสร้างมโนทัศน์ (Concept) ที่แตกต่างไปจากข้อมูลที่ได้มาแล้ว (Negative Case) จนกระทั่งข้อมูลไม่มี

การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม เรียกว่าข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว (Theoretical Saturation) และได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎี

การใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือแบบสามเส้า ช่วยลดความผิดพลาดในการตีความโดยใช้มุมมองที่หลากหลายในการยืนยันความหมายที่ชัดเจนและถูกต้อง [21] อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเข้าใจดีต่อการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงได้พยายามตัดความคิดและความรู้สึกที่ติดตัวมาออกเพื่อวางท่าทางให้เป็นส่วนหนึ่งของการสัมภาษณ์และการสนทนา และสามารถสะท้อนปัญหาสหกรณ์การเกษตรอย่างแท้จริง [22]

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำกับข้อมูลในการวิจัย เริ่มต้นด้วยการถอดการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์จากไอแพดและไอโฟน ออกมาในรูปข้อความโดยบันทึกลงในไฟล์คอมพิวเตอร์แบบคำต่อคำ (Verbatim) ผู้วิจัยอ่านข้อมูลทั้งหมดเพื่อให้เห็นภาพคร่าวๆ จากนั้นจึงใช้โปรแกรม Atlas.ti version 7 ทดลองใช้ [23] มาช่วยวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อความสะดวกในการจัดการข้อมูล โดยมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ 1) การเปิดรหัส (Open Coding) เป็นการนำข้อมูลมาแยก

เป็นหมวดและหมวดย่อย 2) การหาแก่นของรหัส (Axial Coding) เป็นการกำหนดปรากฏการณ์หลักจากหมวดใดหมวดหนึ่ง พร้อมกับการพิจารณาความสัมพันธ์ 3) การเลือกรหัส (Selective Coding) เป็นการจัดหมวดหมู่ต่างๆ และนำหมวดหมู่ที่ได้มาสร้างการอธิบายปรากฏการณ์ และ 4) การสร้างทฤษฎี (Theory Generation) เป็นการนำเสนอทฤษฎีในรูปข้อความเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ ทฤษฎีสามารถบอกปรากฏการณ์ผ่านเงื่อนไขต่างๆ

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้แนวทางของ Strauss and Corbin [14] ร่วมกับการแสดงข้อค้นพบในรูปตาราง [24] และมีข้อความบรรยายประกอบเพื่อความชัดเจนมากขึ้น

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ปัญหาในการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 5 ด้าน แสดงดังตารางที่ 2 ซึ่งเป็นมุมมองต่อปัญหาของข้าราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ จำนวน 15 คน

ตารางที่ 2 ข้อสรุปเชิงทฤษฎีของปัญหาในการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทย จากมุมมองของข้าราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

ปัญหาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทย				
บุคลากร	การจัดการ	ภาครัฐ	การเมือง	กฎหมาย
สมาชิกสหกรณ์	ความไม่พร้อมในการจัดตั้งสหกรณ์	นโยบายที่ขาดความต่อเนื่อง	การเมืองภายในสหกรณ์	กฎหมายตามไม่ทันประวัติศาสตร์สหกรณ์
คณะกรรมการสหกรณ์	การขาดข้อมูลและสารสนเทศในการจัดการรวมถึงการนำไปใช้	อธิบดีไม่มีความรู้เกี่ยวกับงานด้านสหกรณ์	การเมืองท้องถิ่น	ความล่าช้าของกฎหมาย
ฝ่ายจัดการสหกรณ์	ความไม่พร้อมในการแข่งขันกับภาคเอกชน	การขาดการประสานงานระหว่าง 2 กรม	การเมืองภายในหน่วยงานของรัฐ	เจ้าหน้าที่รัฐไม่บังคับตามกฎหมาย
ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์	ขาดการบริการที่ครบวงจร	การขาดอัตรากำลัง	การเมืองระดับชาติ	พ.ร.บ. สหกรณ์ ใช้กับสหกรณ์ทุกประเภท
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	การหาประโยชน์ของเอกชนแต่จัดตั้งในรูปสหกรณ์	ความไม่เท่าทันต่อความรู้และวิทยาการสมัยใหม่		การตีความกฎหมายต่างกันของฝ่ายรัฐและฝ่ายสหกรณ์

ปัญหาจากตารางที่ 2 สามารถนำไปสู่การสร้างกุญแจแห่งความสำเร็จพัฒนาสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพและเข้มแข็งอย่างยั่งยืน สำหรับรายละเอียดปัญหา มีดังนี้

ปัญหาด้านบุคลากร

1. สมาชิกสหกรณ์ ไม่มีจิตวิญญาณสหกรณ์ กล่าวคือ สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้ร่วมแรงกายใจและสติปัญญาในการดำเนินการและควบคุมดูแลสหกรณ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขาดความรู้ความเข้าใจหลักการ และปรัชญาสหกรณ์ ที่เน้นการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินงานทางธุรกิจ และจัดสรรกำไรจากการดำเนินงานที่เป็นธรรมกับสมาชิก เพราะมีสมาชิกที่ไปใช้บริการของหน่วยธุรกิจอื่น เพราะเห็นแก่ประโยชน์เล็กน้อย ไม่มีความสนใจในกิจการของสหกรณ์ทั้งในเรื่องการบริหาร การเงิน การตลาด และการหาผลิตภัณฑ์ โดยหลักการแล้วสมาชิกสหกรณ์ คือ เจ้าของสหกรณ์หรือเจ้าของกิจการ แต่กลับพบว่าเจ้าของสหกรณ์กลับไม่ทราบข้อมูลพื้นฐานของสหกรณ์ เช่น ทุนสหกรณ์ ผลการดำเนินการ เป็นต้น เป็นเพราะสมาชิกยังขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและไม่มาประชุม เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึง และสมาชิกซึ่งเป็นเกษตรกรอยู่กันกระจัดกระจาย ในบางกรณีพบว่าการมาเป็นสมาชิกสหกรณ์เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อื่น เช่น ต้องการสินค้านำราคาถูก ต้องการกู้เงิน เพื่อการต่อรองผลประโยชน์ ต้องการผลประโยชน์ที่รัฐมอบให้ผ่านสหกรณ์ เป็นต้น

2. คณะกรรมการสหกรณ์ มีจำนวนไม่มากที่เข้าใจหลักการบริหารจัดการ ส่วนใหญ่แล้วขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการหรือบริหารกิจการสหกรณ์ ทั้งนี้ เพราะคณะกรรมการคือ สมาชิกสหกรณ์นั่นเอง การหาผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นคณะกรรมการยากมากในบางสหกรณ์ นอกจากนี้ การเลือกคณะกรรมการมีลักษณะเป็นระบบอุปถัมภ์ ไม่ได้เลือกบุคคลที่มีความรู้

ความสามารถ ในบางสหกรณ์มีข้อจำกัดในการหาคณะกรรมการ เนื่องจากสมาชิกต้องใช้เวลาในการทำอาชีพของตน เช่น ทำไร่ ปลูกข้าว ปลูกสัตว์ เป็นต้น โดยหลักแล้วคณะกรรมการต้องเป็นผู้กำหนดนโยบาย แต่ผู้กำหนดนโยบายไม่มีความรู้ในด้านการจัดการ การตลาด การเงิน บัญชี การแปรรูป ฯลฯ ทำให้นโยบายไม่มีความชัดเจน ในบางสหกรณ์พบว่าคณะกรรมการแสวงหาผลประโยชน์ เช่น การฝากบุคคลเข้าทำงาน เอื้อผลประโยชน์ให้พวกพ้อง เป็นต้น ดังนั้น จึงเกิดเหตุการณ์ที่มีการหาเสียงที่รุนแรงเพื่อให้ได้เข้าไปเป็นคณะกรรมการ เพราะต้องการเข้าไปบริหารทุนสหกรณ์

3. ฝ่ายจัดการสหกรณ์ โดยทั่วไป สหกรณ์มักจ้างผู้จัดการสหกรณ์เป็นผู้บริหารกิจการสหกรณ์แต่สหกรณ์การเกษตรบางแห่งมีเงินทุนไม่มาก การจ้างด้วยเงินตอบแทนสูงไม่สามารถทำได้ ฝ่ายจัดการสหกรณ์มีความสำคัญต่อการดำเนินงานสหกรณ์มาก หากฝ่ายจัดการมีความเข้มแข็งและเข้าใจในหลักสหกรณ์ย่อมช่วยให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จ แต่หากฝ่ายจัดการมีความฉ้อฉลหรือมีผลประโยชน์แอบแฝงมักส่งผลร้ายต่อสหกรณ์ เพราะคณะกรรมการซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบและกำกับฝ่ายจัดการมักมีความรู้่น้อยกว่าและถูกชักจูงได้ง่าย ในหลายกรณีพบว่าผู้จัดการสหกรณ์เป็นผู้ทุจริตเสียเอง และทราบเรื่องเมื่อเกิดความเสียหายแล้ว ดังนั้น ปัญหาที่พบคือการขาดนักจัดการสหกรณ์มืออาชีพและมีวินัย

4. ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ มีหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์รวมไปถึงตรวจสอบกิจการต่างๆ ในบางครั้งพบว่าสมาชิกสหกรณ์บางรายที่ไม่สามารถเป็นคณะกรรมการได้ เนื่องจากมีวาระตามที่กฎหมายกำหนด ได้มาปฏิบัติในหน้าที่นี้ ทำให้เกิดการสมประโยชน์ระหว่างคณะกรรมการสหกรณ์ ฝ่ายจัดการ และผู้ตรวจสอบกิจการ หากผู้ตรวจสอบกิจการทำหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาจะช่วยลดความ

เสี่ยงในการดำเนินงาน ในการตรวจสอบทางบัญชี มีคุณภาพต่ำ บางแห่งสามารถตรวจสอบได้เพียงร้อยละ 30 เนื่องจากการตรวจสอบมีความยุ่งยาก หลายสหกรณ์ไปจ้างบริษัทเอกชนเป็นผู้ตรวจ ซึ่งไม่มีความเข้าใจในหลักการสหกรณ์จึงไม่สามารถให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสหกรณ์ได้ ในบางกรณีแยกหน้านั้น คือ การจ้างนักเรียน นักศึกษาที่พอมีความรู้ด้านบัญชีมาตรวจสอบ ทำให้เกิดข้อผิดพลาด

5. เจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดเวลา 40 ปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ของรัฐได้เปลี่ยนบทบาทจากส่งเสริมสนับสนุนอย่างใกล้ชิด มาเป็นการติดตามตรวจสอบ การเพิ่มขึ้นของจำนวนสหกรณ์ และจำนวนสมาชิกสวนทางกับอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ลดลง ทำให้การดูแลเอาใจใส่ไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ กระทรวงที่รับผิดชอบสหกรณ์ โดยเฉพาะสหกรณ์การเกษตร คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แต่ความเป็นจริงที่การแยกกันทำงานเป็นส่วนๆ ขาดการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานในกระทรวง เช่น กรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เป็นต้น รวมไปถึงขาดการวางยุทธศาสตร์ร่วมกันระหว่างกระทรวง

ปัญหาด้านการจัดการ

1. ความไม่พร้อมในการจัดตั้งสหกรณ์ ในหลายสหกรณ์ไม่มีความพร้อมในการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ แม้จะครบถ้วนในแง่ของการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ แต่โดยรวมไม่มีความพร้อมในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในเรื่องบุคลากร และความรู้ในการจัดการ ในส่วนนี้พบว่าขาดการเตรียมความพร้อมในการจัดตั้ง การรวมตัวกันของสมาชิกอาจถูกชักจูงหรือเป็นไปเพื่อต้องการแหล่งการกู้เงิน การตั้งสหกรณ์ความเข้มงวด และไม่มี การให้ความรู้ความเข้าใจมากพอก่อนการจัดตั้ง ในขณะที่ผ่านมารัฐก็มีความพยายามให้ความช่วยเหลือและอุ้มชูโดยตลอดผ่านกรรมวิธีต่างๆ ทำให้แม้สหกรณ์เปิดดำเนินการได้แต่ไม่มี

การพัฒนา

2. การขาดข้อมูลและสารสนเทศในการจัดการรวมถึงการนำไปใช้ การไม่มีความรู้ในเรื่องข้อมูลเกี่ยวกับบริหารธุรกิจทั้งการเงินและบัญชี การตลาด การบริหารบุคคล และการผลิตและการแปรรูป รวมทั้งการเข้าถึงข้อมูลและสารสนเทศทางการจัดการ นอกจากนี้ การที่จะทำให้บุคลากรของสหกรณ์การเกษตรสามารถใช้สารสนเทศเป็นเรื่องง่ายลำบาก แม้มีซอฟต์แวร์ (Software) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและบัญชีที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายก็ตาม

3. ความไม่พร้อมในการแข่งขันกับภาคเอกชน สหกรณ์การเกษตรมีการปรับตัวช้า ไม่ทันต่อความต้องการของเกษตรกร รวมไปถึงธุรกิจที่มีความเฉพาะและซับซ้อนส่งผลให้ภาคเอกชนซึ่งมีความคล่องตัวและมีความสามารถในการแข่งขัน ดังนั้น ภาคเอกชนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรได้ดีกว่าภาคสหกรณ์ เช่น ความรวดเร็ว การนำสินค้าไปใช้ก่อน การประกันราคา การเข้าถึงแหล่งผลิต เป็นต้น สหกรณ์ในบางกรณีมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและล่าช้าในการดำเนินงาน

4. ขาดการบริการที่ครบวงจร สหกรณ์หลายแห่งทำธุรกิจหรือให้บริการเพียงด้านเดียวไม่ครบวงจร ทำให้สมาชิกต้องติดต่อหลายแห่งไม่คุ้มกับเวลาและค่าใช้จ่ายในการเลือกใช้บริการ ทำให้ผู้ใช้บริการหรือสมาชิกสหกรณ์เลือกใช้บริการที่ครบวงจร ที่เป็นเช่นนั้นเป็นเพราะสหกรณ์ไม่มีเครือข่ายหรือความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. การหาประโยชน์ของเอกชนแต่จัดตั้งในรูปสหกรณ์ การดำเนินงานในรูปสหกรณ์ได้รับสิทธิพิเศษในเรื่องภาษี ทำให้เอกชนบางแห่งเห็นช่องทางในการแสวงหาประโยชน์โดยการจัดตั้งในรูปสหกรณ์ เช่น การนำลูกค้านของตนเองมาสวมรอยเป็นสมาชิกสหกรณ์ เป็นต้น ลักษณะการดำเนินการต่างๆ เป็นแบบธุรกิจชัดเจนแต่กลับได้รับประโยชน์ในเรื่องภาษี

ปัญหาจากภาครัฐ

1. นโยบายที่ขาดความต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์มีอธิบดีแล้วจำนวน 9 และ 10 คน ตามลำดับ โดยเฉลี่ยอธิบดี 1 คน ทำงานประมาณ 1.58 ปี ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการทำงานด้านสหกรณ์ในบางกรณีการดำรงตำแหน่งเพื่อเป็นเกียรติประวัติก่อนเกษียณอายุราชการ หรือเป็นที่พักรอในตำแหน่งที่ต้องการ เนื่องจากตำแหน่งดังกล่าวยังไม่ว่าง ส่งผลให้การกำหนดนโยบายขาดความต่อเนื่อง เมื่อมีผู้บริหารใหม่ นโยบายเดิมมักถูกทิ้งไม่มียุทธศาสตร์สนับสนุน เพราะนางบประมาณไปจัดทำนโยบายใหม่ตามที่ตนกำหนดขึ้น

2. อธิบดีไม่มีความรู้เกี่ยวกับงานด้านสหกรณ์ ตำแหน่งอธิบดีเป็นตำแหน่งสูงสุดของข้าราชการในกรมและเป็นที่ยึดหวังต่อการกำหนดทิศทางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการสหกรณ์ให้เจริญเติบโต แต่บางกรณีกลับพบว่าผู้มาทำหน้าที่ดังกล่าวไม่สามารถเป็นไปตามที่คาดหวังได้ เนื่องจากไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานสหกรณ์มาตั้งแต่ต้นทั้งในเรื่องการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน การฝึกอบรม เป็นต้น การมาดำรงตำแหน่งมาด้วยหลายสาเหตุ เช่น เป็นความต้องการของฝ่ายการเมืองเพื่อมาผลักดันบางโครงการการเล่นพรรคเล่นพวกในระบบอุปถัมภ์ มีผลประโยชน์แลกเปลี่ยน เป็นต้น

3. การขาดการประสานงานระหว่าง 2 กรม แม้ที่ตั้งของหน่วยงานทั้ง 2 กรม คือ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์อยู่ในบริเวณเดียวกัน แต่การประสานความร่วมมือในการดำเนินงานสหกรณ์ยังมีน้อย เห็นได้จากการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์จัดทำวาระ 100 ปีของการสหกรณ์ไทย โดยที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์แทบไม่มีส่วนร่วม ดังนั้น การแยกหน้าที่กันโดยขึ้นกับแต่ละกรมที่ตนสังกัดอาจเกิดปัญหาที่มีงานบางงานที่ทับซ้อนกัน ในขณะที่บางงานขาดผู้รับผิดชอบ

4. การขาดอัตรากำลัง การลดอัตรากำลังของภาคราชการเห็นผลเป็นรูปธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ด้วยมาตรการต่างๆ ที่ถูกกำหนดขึ้น ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนาการสหกรณ์ของประเทศ เช่น การส่งเสริมสหกรณ์อย่างใกล้ชิดในระดับอำเภอไม่สามารถทำได้เพราะขาดแคลนเจ้าหน้าที่ รัฐใช้วิธีแก้ปัญหาโดยการให้รวมบุคลากรไว้ที่จังหวัด ยกตัวอย่างจังหวัดราชบุรี เจ้าหน้าที่บางคนมีความรับผิดชอบดูแลสหกรณ์ในอำเภอสวนผึ้ง ซึ่งมีระยะทางห่างออกไป ดังนั้น การทำหน้าที่จึงเริ่มที่เวลาประมาณ 11.00 น. เพราะต้องใช้เวลาเดินทาง ไม่รวมถึงประสิทธิภาพที่ลดลง เนื่องจากการที่ต้องตื่นเช้าและความอ่อนเพลียจากการเดินทาง หรือในกรณีที่ต้องการให้สหกรณ์มีความมั่นคงทางการเงิน จำเป็นต้องมีผู้ตรวจสอบบัญชี แต่ในความเป็นจริงเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องใช้เวลาไปกับการสอนบัญชีให้กับสหกรณ์ และยังคงตรวจสอบบัญชีด้วย งานที่มีปริมาณมากส่งผลต่อประสิทธิภาพและการพัฒนาสหกรณ์

5. ความไม่เท่าทันต่อความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ เนื่องจากวิทยาการความรู้เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในบางครั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐตามไม่ทัน แม้มีการฝึกอบรมเป็นระยะ การทำความเข้าใจในเรื่องเครื่องมือในการจัดการหรือเครื่องมือในการบริหารการเงินและบัญชีสมัยใหม่จำเป็นต้องใช้เวลา

ปัญหาที่เป็นผลกระทบจากการเมือง

1. การเมืองภายในสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตรบางแห่งมีการแข่งขันเพื่อให้ได้เป็นคณะกรรมการสหกรณ์หรือผู้ตรวจสอบกิจการที่รุนแรงมีการซื้อเสียงหรือจูงใจด้วยวิธีการต่างๆ เพราะต้องการเข้าไปบริหารกิจการสหกรณ์ที่มีมูลค่ามหาศาล (บางแห่งมีทรัพย์สินมากกว่า 100 ล้านบาท หรือมากกว่า 1,000 ล้านบาท) ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยมีความเข้มแข็งมาก ส่งผลให้การคัดเลือกคนดีคนเก่งเข้ามาบริหารสหกรณ์ทำได้ยาก

2. การเมืองท้องถิ่น เนื่องจากสมาชิก สหกรณ์การเกษตร คือ เกษตรกร ซึ่งเป็นฐานเสียง เดียวกันกับการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ในบางกรณีจึงมีการแทรกแซง โดยการเมืองท้องถิ่นส่งบุคคลของตนเข้าไป เป็นคณะกรรมการสหกรณ์เพื่อผลประโยชน์ ในคะแนนเสียง นอกจากนี้ยังพบกรณี ที่การเมืองท้องถิ่นหาประโยชน์จากสหกรณ์ จากนโยบายของภาครัฐ มีการใช้สหกรณ์ การเกษตรในการรับผลประโยชน์ตามสิทธิที่พึงได้ จากรัฐ

3. การเมืองภายในหน่วยงานของรัฐ มีการเล่นพรรคเล่นพวก การพิจารณาความดี ความชอบหรือการเลื่อนขั้นขึ้นอยู่กับผู้ฝ่ายใด ไม่ยึดหลักความโปร่งใสและธรรมาภิบาล ขาดการพิจารณาถึงผลงานหรือคุณค่างานที่ปฏิบัติ มีการกลั่นแกล้งหรือโยกย้ายหากอยู่ฝ่ายตรงกันข้าม ทำให้แทนที่เจ้าหน้าที่รัฐจะมุ่งประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผลในการพัฒนากิจการสหกรณ์ กลับต้องใช้เวลาในการวิ่งเต้นขอตำแหน่งหรือหาวิธีการเอาตัวรอด

4. การเมืองระดับชาติ ในบางโอกาส การเมืองระดับชาติออกนโยบายที่ทำให้สหกรณ์ไม่ เจริญเติบโตและเกิดความอ่อนแอ ไม่สามารถยื่น หยัดแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเองต้องรอคอยความช่วยเหลือ จากภาครัฐ มีการนำสหกรณ์ไปเป็นเครื่องมือ ทางการเมือง รวมไปถึงรัฐบาลในบางยุคให้ความสำคัญกับการสหกรณ์ของประเทศน้อยเกินไป

ปัญหาด้านกฎหมาย

1. กฎหมายตามไม่ทันประวัติศาสตร์ สหกรณ์ การสหกรณ์ในประเทศไทยมีอายุครบ 100 ปี ในปี พ.ศ. 2559 ในขณะที่หน่วยงานของรัฐ ที่มีหน้าที่ดูแล ตรวจสอบ ส่งเสริม และกำกับ สหกรณ์ อย่างเช่นกรมส่งเสริมสหกรณ์มีอายุ 40 ปี ส่วนกรมตรวจบัญชีสหกรณ์มีอายุ 60 ปี การเขียนกฎหมายให้มีความสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติ วิถีชีวิต และประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก

เพราะสหกรณ์มีภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตน อย่างเช่น พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2542 เกิดขึ้น ภายหลังที่สหกรณ์ดำเนินงานมาในประเทศแล้ว ประมาณ 80 ปี

2. ความล้าหลังของกฎหมาย การแก้ กฎหมายสหกรณ์ยังไม่มีการสังคายนาในภาพรวม ทั้งหมด เป็นแต่เพียงการแก้เป็นบางกรณี บางมาตราเมื่อพบปัญหา ขณะนี้ยังมีการศึกษา เพื่อแก้กฎหมายในบางมาตราหรือไม่ก็ค้างในชั้น กรรมการ ในบางกรณีมีการปล่อยให้ผู้กระทำผิด พ.ร.บ. สหกรณ์ สามารถไปจัดตั้งสหกรณ์ใน ลักษณะเดิมและก่อความผิดซ้ำซาก การทุจริต ในสหกรณ์ตามที่ถูกนำเสนอในสื่อมวลชนไม่มีการลงโทษอย่างถึงที่สุดมีลักษณะเป็นคลื่นกระทบฝั่ง

3. เจ้าหน้าที่รัฐไม่บังคับตามกฎหมาย แม้กฎหมายได้ให้อำนาจหน้าที่ตาม พ.ร.บ. สหกรณ์ แต่มีกฎหมายอื่นทำให้เจ้าหน้าที่ไม่กล้าบังคับ ตามกฎหมาย เช่น ศาลปกครอง ดังนั้น ผู้ปฏิบัติงาน จึงไม่ต้องการเกิดคดีความและเกิดความเดือดร้อน จากการปฏิบัติหน้าที่ตรงไปตรงมา นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่รัฐบางคนยังมีความสนิทเป็น นพิเศษ กับสหกรณ์และแอบให้ความช่วยเหลือหรือแนะนำ ในการเลี่ยงความผิด

4. พ.ร.บ. สหกรณ์ใช้กับสหกรณ์ทุกประเภท ในประเทศไทยแบ่งสหกรณ์ออกเป็น 7 ประเภท การใช้กฎหมายฉบับเดียวเพื่อใช้กับสหกรณ์ทั้ง 7 ประเภท เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความยุ่งยาก เหมือนการตัดเสื้อขนาดเดียวแล้วให้คนทั้งประเทศ สวมใส่ เช่น การกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง ของคณะกรรมการสหกรณ์ เพราะต้องการ แก้ปัญหาของสหกรณ์ออมทรัพย์ แต่กลับส่งผล ต่อสหกรณ์การเกษตร เพราะเป็นเรื่องยากที่จะหา ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานสหกรณ์ บางสหกรณ์ใช้เวลาร่วม 10 ปี ในการพัฒนา บุคลากร การกำหนดเช่นนี้โดยขาดการเตรียมการ จึงไม่เป็นผลดีต่อสหกรณ์การเกษตร

5. การตีความกฎหมายต่างกันของฝ่ายรัฐและฝ่ายสภครณ เนื่องจากสภครณถือกำเนิดมานานกว่า พ.ร.บ. สภครณ ทำให้สภครณมีภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหา วัฒนธรรม และแนวทางของตนเอง เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว สภครณต้องต่อต้านกับการใช้กฎหมายเพื่อมาควบคุมหรือกำกับ ในขณะที่รัฐเมื่อกำหนดเป็นกฎหมายออกมาจึงต้องปฏิบัติตาม การมองปัญหาหรือการตีความของฝ่ายรัฐในบางครั้งไม่สอดคล้องกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมองค์กรของสภครณ

สรุปและอภิปรายผล

สำหรับข้อสรุปเชิงทฤษฎีของการวิจัย มีดังนี้

1. การดำเนินงานสภครณการเกษตรไม่ประสบความสำเร็จ หากสมาชิกสภครณไม่มีส่วนร่วม คณะกรรมการสภครณขาดวิสัยทัศน์และนโยบายที่ชัดเจน ฝ่ายจัดการที่ขาดความโปร่งใสและทักษะการบริหารจัดการ และฝ่ายตรวจสอบกิจการที่ไม่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงตรง หัวใจสำคัญของความเจริญก้าวหน้าในสภครณการเกษตร คือ บุคลากรทั้ง 4 ภาคส่วนมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของสภครณร่วมกัน

2. เมื่อใดก็ตามที่สภครณการเกษตรสามารถจัดการความรู้และใช้ข้อมูลสารสนเทศในด้านการจัดการทางธุรกิจ เมื่อนั้นจะทำให้การบริการเป็นไปอย่างครบวงจรตรงต่อความต้องการของสมาชิก และเพิ่มประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภาคเอกชน

3. หากกรมส่งเสริมสภครณและกรมตรวจบัญชีสภครณ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการดูแลสภครณ มีนโยบายที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยจัดการกับปัญหาการขาดอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ในวิทยาการสมัยใหม่ และดูแลสภครณอย่างทั่วถึง ให้ความสำคัญกับการบูรณาการระหว่าง 2 หน่วยงาน จะทำให้การพัฒนาสภครณมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

4. ปัญหาด้านการเมืองทั้งภายในสภครณ การเกษตร หน่วยงานของรัฐ ระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ส่งผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาสภครณในประเทศไทย นอกจากนี้ การแสวงหาผลประโยชน์จากสภครณการเกษตรโดยภาคการเมืองเป็นภัยร้ายที่คุกคามต่อความเป็นอยู่ของเกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกของสภครณ

5. กฎหมายเป็นเครื่องมือของภาครัฐในการดูแล กำกับ และตรวจสอบการดำเนินงานของสภครณ มีได้ทั้งมุมมองและมุมมอง การเขียนกฎหมายฉบับเดียวให้ตรงต่อความต้องการของสภครณทุกประเภทเป็นเรื่องที่ยาก ดังนั้น ผู้ใช้กฎหมายต้องมีความเข้าใจในประวัติศาสตร์สภครณ มีความตรงไปตรงมา และมุ่งถึงประโยชน์การสภครณเป็นที่ตั้ง

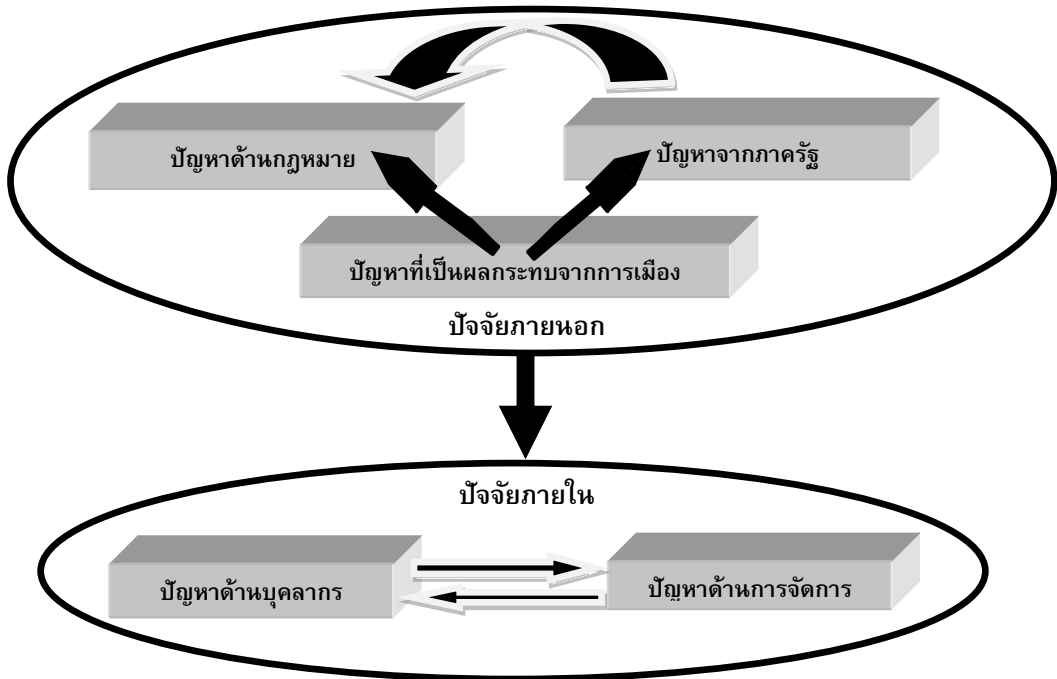
6. เมื่อใดก็ตามที่ฝ่ายการเมืองโดยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่รัฐแสวงหาผลประโยชน์โดยอาศัยนโยบายและช่องว่างของกฎหมาย เมื่อนั้นย่อมเกิดผลเสียหายต่อการดำเนินงานสภครณ โดยผลเสียหายดังกล่าวจะตกกับสมาชิกสภครณ จากนั้นฝ่ายการเมืองจะเป็นผู้กำหนดนโยบายเพื่อมาเยียวยาปัญหาเพื่อสร้างบุญคุณอีกทางหนึ่ง

7. แม้ความรู้และทักษะในการบริหารสภครณการเกษตรโดยภาพรวมจะไม่ดีนัก แต่ก็สามารถเป็นที่พึ่งให้กับเกษตรกรได้ เพราะมีเงินทุนที่มั่นคง มีหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้และหนี้สูญต่ำ เมื่อเทียบกับหน่วยธุรกิจอื่นๆ ดังนั้นหากเพิ่มความรู้และทักษะการดำเนินธุรกิจให้กับสภครณการเกษตร และร่วมเข้ากับคุณธรรม จริยธรรม และความซื่อสัตย์ จะทำให้สภครณเป็นอีกเสาหลักหนึ่งของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

8. การพัฒนาสภครณไม่สามารถมองเพียงมิติใดมิติหนึ่ง การพัฒนาที่ยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุดต้องพิจารณาในองค์รวม หากมองในแง่บุคลากรและการจัดการเป็นปัจจัยภายในจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับตัวให้ทันกระแสโลก ในขณะที่ปัจจัยภายนอก คือ ภาครัฐ การเมือง

และกฎหมาย ก็ต้องเอื้ออำนวยประสานให้ความร่วมมือกับปัจจัยภายใน เพราะหากเกษตรกรซึ่งคือกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศ มีความกินดีอยู่ดี

และพึ่งตนเองได้ ย่อมเป็นเงื่อนไขในการนำพาประเทศให้ก้าวหน้าในด้านอื่นๆ

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของปัญหาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย

มุมมองจากข้าราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

ปัญหาในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร สามารถแบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยภายในสหกรณ์การเกษตร (Internal Factors) ประกอบด้วยปัญหาด้านบุคลากรและปัญหาด้านการจัดการ และ 2) ปัจจัยภายนอกสหกรณ์การเกษตร (External Factors) ประกอบด้วยปัญหาจากภาครัฐ ปัญหาที่เป็นผลกระทบจากการเมือง และปัญหาด้านกฎหมาย สรุปความสัมพันธ์ของปัญหาได้ตั้งแผนภาพความสัมพันธ์แสดงในภาพที่ 1

จากภาพที่ 1 จะเห็นว่าปัญหาจากปัจจัยภายนอกส่งผลต่อการดำเนินงานภายในของสหกรณ์การเกษตร สำหรับปัญหาปัจจัยภายนอกเป็นความสัมพันธ์ที่กฎหมายสหกรณ์ได้รับผล

กระทบจากปัญหาการเมืองและภาครัฐ อีกทั้งการดำเนินการของภาครัฐก็ไม่มีความเป็นอิสระจากการเมืองในทุกๆระดับ ในขณะที่ปัญหาด้านบุคลากรและการจัดการซึ่งเป็นการดำเนินการปลายทางก่อนถึงสมาชิก มีลักษณะปัญหาแบบงูกินหาง คือ ต่างฝ่ายต่างมีปัญหาและปัญหาของทั้งคู่ต่างก็ส่งผลซึ่งกันและกัน ดังนั้น การจัดการกับปัญหาไม่สามารถแก้ไขจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง ต้องอาศัยการบูรณาการและความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการดำเนินการ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี

จากผลการวิจัยพบว่าปัญหาในการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรมี 5 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านการจัดการ ด้านภาครัฐ ด้านการเมือง และด้านกฎหมาย ในหลายปัญหามีความ

เชื่อมโยงกันดังภาพที่ 1 หากต้องการให้สหกรณ์มีประสิทธิภาพเป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือเกษตรกรผู้เป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้น รัฐบาลควรนำปัญหาดังกล่าวมาเป็นโจทย์ตั้งต้น จากนั้นจัดทำยุทธศาสตร์ของประเทศในเรื่องสหกรณ์ให้เข้ากันวาระ 100 ปีการสหกรณ์ไทยเพื่อให้การแก้ไขปัญหาเป็นอย่างบูรณาการ

ข้อเสนอแนะภาคปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติจากผลการวิจัย คือ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ควรที่จะมีการหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาการสหกรณ์ ดังนี้

1. พัฒนาระบบ สร้างกฎเกณฑ์ มาตรฐาน และวิธีการในการเพิ่มประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรมให้กับบุคลากรของสหกรณ์การเกษตร เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในแง่ปัจจัยนำเข้า (Input) และเพิ่มประสิทธิภาพในแง่ปัจจัยกระบวนการ (Process) คือ การเพิ่มองค์ความรู้ด้านการจัดการให้เพียงพอในการพัฒนาสหกรณ์ โดยอาจสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น มหาวิทยาลัย องค์การปกครองท้องถิ่น เป็นต้น

2. ทบทวนบทบาทของภาครัฐ การเมือง และด้านกฎหมาย จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ผ่านการรับฟังและระดมสมองของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างมาตรฐานและวิธีปฏิบัติในการจะพัฒนา และส่งเสริมให้สหกรณ์เกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างชัดเจนมีการเชื่อมโยงกันแบบบูรณาการ สร้างภูมิคุ้มกันจากการแทรกแซงที่ไม่พึงประสงค์และวางแนวทางนโยบายและกลยุทธ์ ในฐานะฝ่ายสนับสนุนในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีวิทยาการวิจัยด้วยทฤษฎีฐานรากในการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี คือ ข้าราชการของกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ที่คลุกคลีกัน

ในวงการสหกรณ์มาไม่น้อยกว่า 20 ปี สำหรับการวิจัยถัดไปมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรสร้างทฤษฎีฐานรากเกี่ยวกับประสิทธิภาพหรือปัญหาของการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรหรือสหกรณ์ประเภทอื่นๆ จากมุมมองของกลุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎีอื่นๆ เช่น นักวิชาการในมหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญในงานสหกรณ์ นักสหกรณ์แห่งชาติหรือปราชญ์ทางด้านสหกรณ์ หรือนักสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จ คณะกรรมการสหกรณ์หรือผู้จัดการสหกรณ์ที่ได้รับการยอมรับ เป็นต้น

2. ควรใช้วิธีวิทยาในการวิจัยเชิงคุณภาพแบบอื่นๆ เช่น ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) วงศวิทยา (Genealogy) การวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) เป็นต้น เพื่อทำความเข้าใจถึงปัญหาการดำเนินงานและปัจจัยแห่งความสำเร็จของสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์ประเภทอื่นๆ รวมถึงการตรวจสอบถึงความถูกต้องและเที่ยงตรงของทฤษฎีที่สร้างขึ้นด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ เช่น การวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลแวดล้อม (Data Envelopment Analysis) เป็นต้น

3. ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการสร้างเครื่องมือในการจัดการเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาของสหกรณ์และนำไปทดลองใช้ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เพื่อสร้างแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ของสหกรณ์การเกษตร

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จได้ เป็นเพราะการได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลของข้าราชการในกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ทั้ง 15 ท่านแม้โดยส่วนใหญ่เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีเวลาไม่มาก

นักเนื่องจากมีภารกิจในหน้าที่มาก แต่ก็ยินดี
สละเวลาอันมีค่าให้ผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลด้วย
การสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งละหลายชั่วโมง
โดยทุกท่านมีความประสงค์ในการเห็นความเจริญ
ก้าวหน้าในการสหกรณ์ของประเทศไทย นอกจากนี้
ยังได้รับคำแนะนำและการส่งเสริมในการทำวิจัย

ครั้งนี้เป็นอย่างดีจาก ผศ.ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์
คณบดีคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
และเป็นอาจารย์ผู้สอนและมีความเชี่ยวชาญ
ในการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอขอบคุณ
ทุกท่านที่มีส่วนในการวิจัยนี้สำเร็จด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- [1] ชุมนุมร้านสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด. (2555). *พระบิดาแห่งสหกรณ์ไทย*. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2555, จาก http://www.ccft.co.th/index.php?option=com_content&view=article&id=11&Itemid=15
- [2] สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2555). *มติ ครม 22 ตุลาคม 2555*. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2555, จาก <http://www.thaigov.go.th/th/media-centre-government-house/news-summary-cabinet-meeting/item/72772-22-ตุลาคม-2555.html>
- [3] กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2555). *Statistical Information on the Co-operative Movement*. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2555, จาก http://www.cpd.go.th/cpd/cpdinter/Information_coop54.html
- [4] กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2554). *สารสนเทศทางการเงินสหกรณ์การเกษตร*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศกรมตรวจบัญชีสหกรณ์.
- [5] Laidlaw, A. F. (1978). *Training and Extension in the Cooperative Movement*. 6th ed. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- [6] เกียรติศักดิ์ ปัทมเรขา. (2540). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [7] จุฑาทิพย์ ภัทราวาท; และคณะ. (2554). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องวรรณกรรมปริทัศน์งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ด้านสหกรณ์ พ.ศ. 2533-2543*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- [8] ประเสริฐ จรรยาสุภาพ; และ รัตนา โพธิสุวรรณ. (2544, กรกฎาคม-ธันวาคม). แนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารงานสหกรณ์ร้านค้า. *วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 6(2): 129-141.
- [9] ดวงพร หัชชะวณิช; และ บัญชา ชลาภิรมย์. (2554, เมษายน-มิถุนายน) โครงสร้างขบวนการสหกรณ์ไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*. 31(2): 99-113.
- [10] วิสิษฐ เดชกุญชร. (2555). *สหกรณ์การเกษตรเป็นพิษ*. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2555, จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1350985102&grpId=03&catid=03
- [11] กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2556). *วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์*. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2556, จาก http://www.cpd.go.th/cpd_mission.html
- [12] กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2556). *วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์*. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2556, จาก http://www.cad.go.th/cadweb_org/main.php?filename=cad_vision
- [13] พิชาย รัตนดิลก ฦ กูเกิด. (2555, ธันวาคม). บทวิจารณ์หนังสือระเบียบวิธีทฤษฎีฐานราก

- (Grounded Theory). *วารสารพัฒนาสังคม*. 14(2): 101-110.
- [14] Strauss, A. L.; and Corbin, J. M. (1990). *Basic of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 2nd ed. California: Sage Publication.
- [15] Glaser, G. B. (1992). *Emergence v Forcing Basics of Grounded Theory Analysis*. California: Sociology Press.
- [16] Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis*. California: Sage Publication.
- [17] Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. 3rd ed. California: Sage Publication.
- [18] ประสพชัย พสุนนท์. (2555). *การวิจัยการตลาด*. กรุงเทพฯ: ท้อป.
- [19] Creswell, J. W. (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design Choosing Among Five Tradition*. London: Sage Publication.
- [20] เจษฎา นกน้อย. (2554). *การจัดการความหลากหลายในองค์กร: ตัวแบบทางด้านทรัพยากรมนุษย์เพื่อความเท่าเทียมกันของผู้มีอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [21] Denzin, N. K.; and Lincoln, Y. S. (2008). *Strategies of Qualitative Inquiry*. 3rd ed. California: Sage Publication.
- [22] Maykut, P.; and Morehouse, R. (1994). *Beginning Qualitative Research A Philosophic and Practical Guide*. London: The Falmer Press.
- [23] Atlas.ti Scientific Software Development GmbH. (2012). Download the Free Trial Version of ATLAS.ti 7. Retrieved December 24, 2012, from <http://www.atlasti.com/demo.html>
- [24] Miles, M. B.; and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. 2nd ed. London: Sage Publication.